КЫСКАЧА МАЗМУНУ

КЫРГЫЗСТАН ТАРЫХЫН ОКУТУУДА КӨРКӨМ АДАБИЙ ЧЫГАРМАЛАРДЫ КОЛДОНУУНУН ПЕДАГОГИКАЛЫК НЕГИЗДЕРИ

Калбүбү Таирова
Магистратура, педагогика тармагы
Жетекчиси: п.и.док. профессор Акматалы Алимбеков
Апрель 2010, 114 бет

Изилдөөнүн актуалдуулугу тарыхый темадагы адабий чыгармаларды Ата- Мекен тарыхын окутууда колдонуу маселелери илим айдыңынан атайын изилдене электиги менен шартталат. Ата-Мекен тарыхы боюнча окуу программаларда, окуу китептерде адабий чыгармаларды кошумча маалымат булагы катары үйрөнүүгө олуттуу маани берилген эмес. Адабий чыгармаларды кошумча булак катары колдонуу үчүн мугалимдер үчүн атайын даярдалган колдонмолор жокко эсе.

Тарыхый темадагы көркөм адабий чыгармаларды Ата-Мекен тарыхын окутууда колдонуунун зарылдыгы менен ал маселелерди ишке ашыруу жолдорун көрсөткөн илимий билимдердин жетишпестигинин ортосунда олуттуу ажырым бар.

Аталган карама-каршылык аны чечүүгө багытталган илимий проблеманы пайда кылды жана диссертациябыздын объект, предмет, максат, милдеттерин айкындоого мүмкүнчүлүк берди.

Изилдөөнүн методдору: изилдөөдө эмпирикалык изилдөө методдору (окутуу процессине байкоолорду жүргүзүү, мугалимдер, окуучулар менен баарлашуу); теоретикалык изилдөө ыкмасы (илимий адабияттарды, мектеп программаларын, методикалык эмгектерди талдоо); тарых жана адабият сабактарына катышуу, маалыматтарды анализдөө, методикалык сунуштарды сыноодон өткөрүү методдору колдонулду.

Диссертация киришүүдөн, эки бөлүмдөн, корутундудан, колдонулган адабияттардын тизмесинен турат.

Киришүүдө изилдөөнүн актуалдуулугу негизделип, анын максаты, гипотезасы, алдыга коюлган милдеттери, предмети жана объекти аныкталып, теориялык жана методологиялык негиздери айкындалган. Ошондой эле, изилдөөнүн илимий методдору, жаңылыгы жана практикалык маанилүүлүгү ачылып көрсөтүлгөн.

Диссертацияда чет элдик жана ата-мекендик илимпоздордун М.М. Бахтиндин, Д. Лихачевдун, Ү.Култаеванын, К.Артыкбаевдин, Г.И.Мурзахмедованын, К.Даутовдун, А.Муратовдун, М.Түлөкабыловдун, Д.Чокоеванын тарыхый жанр, анын өзгөчөлүктөрү жөнүндөгү маселелерге кайрылган илимий эмгектери, ошондой эле тарых жаатындагы В.Наливкин,Ч.Валиханов, К.Молдокасымов, Ж.Абдрахманов, Т.Кененсариев, К.Үсөнбековдун, Б.Солтоноевдин, Т.Өмүрбектегин, Т.Чоротегин ж.б.лардын изилдөөлөрү булак катары колдонулду.

Диссертациянын I бөлүмүндө көркөм адабият үлгүлөрүн окутуунун негизги булагы жана каражаты катары пайдалануу өзгөчөлүктөрү ачылып көрсөтүлгөн. Айрыкча бул маселеге теориялык жактан талдоо Т. Касымбековдун «Сынган кылыч», К.

Осмоналиевдин «Көчмөндөр кагылышы», А.Токомбаевдин «Кандуу жылдар», Ч. Айтматовдун «Саманчынын жолу», «Эрте келген турналар» повесттеринин мисалында жүзөгө ашкан.

Диссертациялык иштин II бөлүмүндө орто мектептердин 8- 9-класстарында Кыргызстандын тарых сабактарында адабий чыгармаларды колдонуунун методдорун иштеп чыгууга аракет жасалды. Ошону менен катар мектептерде жүргүзүлгөн тажрыйба – эксперименталдык иштердин натыйжалары жалпыланып, жүргүзүлгөн иш - чаралардын негизинде орто мектептерде тарых сабагын өтүүдө көркөм адабият үлгүлөрүн пайдалануу аркылуу окуучулардын акыл эсин, логикалык ой жүгүртүүсүн жана тарыхый эс тутумун өстүрүү боюнча айрым бир методикалык сунуштар иштелип чыкты.

Корутундуда тарых сабагында көркөм адабият үлгүлөрүн пайдалануу педагогикалык – методикалык маанилүү иш – чара болсо да, учурда ага жетишерлик баа берилбей келгендиги, жана орто мектептердин 8 – 9 – класстарындагы өтүлүүчү тарых сабагында көркөм чыгармаларды кошумча материал катары пайдалануу оолуттуу мааниге ээ экендиги көрсөтүлгөн. Ал аркылуу өтүлүп жаткан сабактын ал – абалын жакшыртууга болору жана тарых сабагында көркөм адабият үлгүлөрүн пайдалануу окуучулардын тарыхый эс тутумун эле өстүрбөстөн, алардагы көркөм табиттин калыптануусун да шарттай тургандыгы баса белгиленген. Көркөм адабий чыгармалардын тарых сабагында колдонулушу, тарыхый билимдердин мазмунунун жана методдорунун өркүндөтүүнүн негизги өбөлгөлөрүнүн бири экендиги көрсөтүлгөн.

Ачкыч сөздөр: тарых, тарыхый роман, көркөм адабият, тарыхый билим берүү, окутуу методдору, тарых сабагы, окутуу принциптери,тарыхый акыйкат.

ÖZ

KIRGIZİSTAN TARİHİ ÖĞRETİMİNDE EDEBÎ ESERLERİN KULLANILMASININ PEDAGOJİK TEMELLERİ

Kalbübü TAİROVA

Yüksek Lisans, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Akmatalı ALİMBEKOV

Nisan 2010, 114 sayfa

Çalışmanın Aktüalliği

Vatan tarihini okutmada edebi eserleri kullanma meselesi bilim alanında henüz incelenmemiştir. Bu çalışmanın güncelliğini oluşturmaktadır. Vatan tarihinin eğitim programı ve ders kitaplarında kaynak olarak kullanılabilen edebi eserlere önem verilmemiştir. Edebi eserleri kaynak olarak kullanmaları için öğretmenlere ayrıca yardımcı ders kitapları hazırlanmamıştır.

Vatan tarihini okutmada edebi eserlerin önemi ve bu sorunu çözebilmek için ilmi bilginin eksikliği arasında büyük fark görülmektedir.

İşte bu tür farklılıklar bu sorunu çözmeyi amaçlayan bilimsel problemi ortaya çıkarmaktadır. Bunun dışında, çalışmamızın hedefi, konusu, tesisi ve alt amaçları tespit etmemizi sağlamaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmamızda ampirik yöntem (eğitim sürecini gözlemek, öğretmen, öğrencilerle konuşmak); kuramcı yöntem (ilmi kaynakları, okul programlarını, yöntem çalışmalarını incelemek); tarih ve edebiyat derslerine katılmak, bilgileri incelemek, yöntemle ilgili fikirleri incelemek gibi yöntemler gözlenmiştir.

Çalışmamız giriş bölümü dışında iki bölümden oluşmaktadır. En sonunda da sonuç ve faydalanılan kaynaklar verilmiştir.

Giriş bölümünde konunun güncelliği esas alınarak çalışmamızın hedefi, hipotezi, görev, konu ve tesisi belirtilmekle birlikte, onun teorik ve yöntemsel esasları da tespit edilmiştir. Bunun dışında, kullanılan ilmi yöntemler, konunun yeniliği ve pratik önemi de tespit edilmiştir.

Çalışmamızda yerli ve yabancı bilim adamları M.M.Bahtin, D.Lihaçev, Ü.Kultaeva, K.Artıkbaev, G.İ.Murzahmedova, K.Dautov, A.Muratov, M.Tülökabılov ve D.Çokoeva'nın tarihi tür ve onun özellikleri ile ilgili sorunları ele aldıkları ilmi çalışmaları, bunun dışında tarih bilim alanında çalışan V.Nalivkin, Ç.Valihanov, K.Moldokasımov, C.Abdrahmanov, T.Kenensariev, K.Üsönbekov, B.Soltonoev, T.Ömürbektegin, T.Çorotegin gibi bilim adamlarının çalışmaları kaynak olarak kullanılmıştır.

Çalışmamızın I.Bölümünde edebi eserleri eğitimde esas kaynak ve araç olarak kullanmanın anlamı ele alınmıştır. Ayrıca bu sorunun teorik incelemesi T.Kasımbekov'un "Sıngan Kılıç", K.Osmonaliyev'in "Köçmöndör Kagılışı", Tokombayev'in "Kanduu Jıldar", Ç.Aytmatovun "Samançının Jolu", "Erte Kelgen Turnalar" gibi eserleri esasında yapılmaktadır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise, lise 8. ve 9. sınıflarda görülen Kırgızistan Tarihi dersinde edebi eserleri kullanma yöntemlerini tespit edilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte okullarda yapılan deneylerin sonuçları genelleştirilerek yapılan çalışmanın esasında liselerde Tarih dersinde edebi eserleri kullanmakla öğrencilerin zeka, mantık ve tarihi hafizasını genişletmeye yönelen bazı yöntemler oluşturulmuştur.

Sonuç kısmında ise, Tarih dersinde edebi eserleri kaynak olarak kullanma eğitim ve yöntem bakımdan önemli ise de, günümüzde ona değer verilmediği ve lise 8. ve 9. sınıflarda görülen Tarih derslerinde edebi esereleri ek kaynak olarak kullanmanın önemi belirtilmştir. Bununla dersin daha da verimli olacağı ve Tarih dersinde edebi eserlerin kullanımı öğrencilerin tarihi hafizasını genişletmekle birlikte, onların edebiyata olan ilgisini de arttırdığı ayrıca belirtilmiştir. Edebi eserlerin Tarih dersinde kullanımı, tarih bilimini içeriği ve yöntemlerini geliştiren esas imkan olduğu vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: tarih; tarihi roman; edebi eser; tarih öğretimi; öğretim metodları; tarih dersi; öğretim ilkeleri; tarihi gerçek.

ABSTRACT

THE PEDAGOGIKAL BASIS OF USING LITERATURE IN TEACHING THE HISTORY OF KYRGYZSTAN

Kalbubu TAIROVA
Pedagogic Studies
Thesis Advisor:
Doc.p.s. Prof. Akmataly ALIMBEKOV
April 2010, 114 pages

The actuality of the research is in the usage of literature works on historical subjects in teaching the history of Kyrgyzstan. Because of the fact that there is no other research of this kind proved to be in science.There was no effort done in teaching programs of the history of Kyrgyzstan, no additional source of information in learning was given in books of literature works.Teachers lack of special books in the usage of literature works as an additional source of information.

There is a vital scientific success and the needs to use, realize tasks in teaching the history of Kyrgyzstan using the fiction literature works on historical subjects.

The above- mentioned opposition is referred to the solution of scientific problem created and gives the opportunity to investigate the object, subject, aims and requires of the given dissertation.

The methods of investigation given in the dissertation are the following: empirical methods of reseach in investigation (to make observations in teaching process, the relationship between teachers and students); the way of theoretical reseach (to work on scientific literature, school programs, works on methodology); to participate in history and literature lessons, to analyze the information, to check the suggestions on methodology.

The dissertation consists of the following parts: introduction, two chapters,conclusion and literature list.

The actuality of research was put, its aim,hypothesis, tasks, its subject and object are found out theoretical and methodological basis were proved. Also, the scientific methods of investigation, its new parts and practical meaning were clearly shown.

The research works of foreign and domestic scientists such as: M.M.Bahtin, D.Likhachev, U.Kultaeva, K.Artykbaev, G.I.Murzahmedova, K.Dautov, A.Muratov, M.Tylokabylov, D.Chokoevas historical genre, its peculiarities devoted to the tasks of scientific works, and also in the sphere of history the researchers were used as a sourse in the works of B.Nalivkin, Ch.Valihanov, K.Moldokasymov, Dj.Abdrahmanov, T.Kenensariev, K.Usonbekov, B.Soltonoev, T.Omurbek, T.Chorotegin.

The first part of dissertation is about teaching the samples of fiction literature as the main source and means of aids, the peculiarities of usage are clearly shown. Mostly this task was realized and shown in a theoretical way in the sample works of some writers such as: “The

broken sword" by T.Kasymbekov, "The rival of nomadic people" by K.Osmonaliev, "The bloody times" by A.Tokombaev, "The travellers way" The early cranes" by Ch.Aitmatov.

The second part of the dissertation is about the usage of methods on literature works in history lessons of Kyrgyzstan in the 8th and 9th grades of secondary schools; some efforts were made in the usage of those methods. Along with the above-mentioned the experience – experimental works and their results at schools were generalized, on the base of activities and works some method suggestions were worked out on conducting history lessons with the use of samples, of fiction to improve students knowledge, logical thinking and memory.

Though the use of samples of fiction in the history lesson are of pedagogical – methodological importance in conclusion, nowadays it is not highly estimated, the usage of fiction as an additional material in history lessons in the 8th -9th grades of secondary schools is greatly needed and of great importance are given there. Through the usage of the above – mentioned to improve the conducted lesson help not only to develop students thinking on history, but also it helps to adapt their thinking to fiction.

The use of fiction in history lessons the importance of historical studies and the improvement of the methods as the main parts was also pointed out in the work.

Key words: history, historical novel, literature, fiction, historical study-its conducting, teaching methods, a history lesson, teaching principles, a history truth.

АННОТАЦИЯ

Педагогические основы использования художественной литературы в обучении истории Кыргызстана

Калбүбү Таирова
Магистратура, Направление «Педагогика»
Научный руководитель:
док. п.н., профессор Акматалы Алимбеков
Апрель 2010, 114 страниц

Актуальность исследования обуславливается использованием историко-литературных произведений, не достаточным исследованием в науке, в обучении истории отечества. В учебных программах истории отечества, в учебниках не было удалено достаточного внимания к изучению литературных произведений как источника информации. Чтобы использовать литературные произведения в качестве добавочной информации для учителей практически отсутствует специально подготовленного справочника. Между использованием историко-литературных произведений в обучении истории Отечества и нехватка научных теорий показывающих пути их осуществления есть большая разница.

Методы исследования: были использованы методы эмпирического исследования в исследовании (заметки в процесс обучения, учителя, контакты с учениками); метод теоретического исследования (рассматривание научных литератур, школьных программ, методических работ); участие на уроках истории и литературы, анализ источников, метод проверки методических предложений.

Диссертация состоит из введения, двух глав, заключения и списка использованной литературы. Во введении обосновывается актуальность исследования, его цель, гипотеза, задачи работы, определяется предмет и объект, доказывается теорические и методологические основы. А также были показаны научные методы исследования, новизна и практическое значение.

В диссертации как источник были использованы исторические жанры отечественных и зарубежных ученых М.М. Бахтина, Д.Лихачева, Ү.Култаева, К.Артыкбаева, Д.Чокоева, и исторические исследования В.Наливкина, Ч.Валиханова, К.Молдокасымова, Ж.Абдрахманова, Т.Кененсариева, К.Үсөнбекова, Б.Солтоноева, Т.Өмүрбектегина, Т.Чоротегина итп.

В I главе диссертации были показаны особенности использования видов художественной литературы как основного предмета и источника. Особенно теоретический анализ этой проблемы были показаны в повестях Т.Касымбекова «Сынган кылыч», К.Осмоналиева «Көчмөндөр кагылышы», А.Токомбаева «Кандуу жылдар», Ч.Айтматова «Саманчынын жолу», «Эрте келген турналар».

Во второй главе диссертации была попытка в разработке методов использования литературных произведений на уроках истории Кыргызстана. Вместе с этим опыт проведенный в школах, обособление экспериментальных работ, на основе сделанных работ были разработаны методические предложения использования литературы на уроках истории для развития ума, логического мышления и исторической памяти.

В заключении были показаны большое значение использования художественной литературы для 8-9-х классови и то, что в настоящее время не уделяется для этого достаточного внимания. Использования художественной литературы не только развивает историческую память учеников, но и обуславливать становление ихнего художественного образа. Были показаны, что использование художественной литературы на уроках истории это основа развития содержания и метода исторических наук.

Ключевые слова: история, исторический роман, художественная литература, исторические обучения, методы обучения, предмет история, принципы обучения, историческая справедливость.